

16413

ÖSTERGÖTLAND

Horn

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

17/1 1944

Aggemark, Per, 1943

Svar på ULMA:s frågelista 27

Åkerns beredning

69 bl. 4:o

16413

Granskad av H. Gustavson

Exc. OSD

Åkerns beredning.

Östergötland
Horns s:n

Svar på U. L. M. A.'s frågelista nr 27.

1. Jordbrukets redskap.

"Åkersbräde och så det kunde
man nog få höra" (åkersbrädes
o så de kunna en nog få höra).
Ejett var nog det vanligaste uttrycket
redskap (redskap, m.), jordbrukets
redskap (jordsbruketsredskap, m.)
handredskap.

Yxor (ykses, obj. sg. yks, f.) an-
vändes vid nyodling och f. ö., när
man behövde hugga undan buskar
på trädor o. dy. De brukade kalla
dem ratyxor, som man har hört.
Det hade de mer gamla, utslitna"

Landstämorsarkivet Uppsala 16413
Per Aggemark. 1943. HORN

ÖGL.

Frgl. 27

(bi brukte käl'dom rättylesor
som en ha höt. da had' mien
gämba, utslitna), aucta g
nizon sin stild sort's yxor.

Hade de yxor fri att slå ränder
jordlokar o. dyl. med ocksa? "Nej,
det var kokklubban eller klubb
bara, som de sade." (nd, da va
kälklubba als khibba bara,
som de sä).

"Till odling hade de da en haka
att hugga bort torv och ^{se} si där
med flåhakan de kallade.

(Le odling had de da e haks
te hugga bort för a se sa där
mät, - flåhaka de kallade)

"De hade koop när de skulle
gräva dike och komma fram

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
Per Aggemark. 1943. HORN
ÖGL.
Frgl. 27

i jord, där som var härt. (de
 hade körp, na dr skults grova
 diks a lioms fram i jol, da
 som va härt). Nu användä korpen
 kallades as korpa (to körps).

Använde man några knator
 e. dyl. vid arbete på åkeren? (Ja, det
 var) dyng härkan (dyng härka,
 bf. sg., f.). Något namn på två-
 stycket på härkan hade ej meddel.

Fanns det i äldre tid härkor med *gr* nitsa rit!
 pinor .. tvåstycke av trä? "Jag
 minns inte om annat än det
 var med gäppinns i trä, tre
 tror jag det var. Sedan var det ju
 de där köpta. De var ju tingligare.
 (Ja minns nitsa som ans de vä
 med gäppinns, trä, tré tror a de

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN
 ÖGL.
 Frgl. 27

vå: som vät de ju de där göpta.
 de va ju tingsgöta). "Det kan
 jag aldrig påminna mig om det
 var fjäl eller slä det kallade
 det (fröstyhet). (De kan'a ätor
 påminna ma, om de va göp
 äls slä de källdst).

Avintes en kvast att sopa jorden
 från stenar med? "Det har jag
 hört talas om, att de sopade ste-
 narne." (De har'a lit' talas om
 att de söpte stena). E' något
 särskilt namn på sådan kvast.

"När de skulle breda gödset,
 då hade de en grep, dynggrop."
 (med de skulle bre gödset, de
 hade de grep, dynggrop, f.) i pl.
 greper (gropar). "En sådan använ-

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN
 ÖGL.
 Frgl. 27

des f.ö. an lussa gödrel (lass jössl)
med men g. vid grävning i gården.

had kallades pinnaona? "Det var
grefhorn, de hade brutit av
en grefhorn sade de / de var et
grefhorn, de hade brutit a et
grefhorn på de). På de äldsta
grefarna vore hornen av trä,
och så var det en järnspets / a
sa var de en järnspets).

Spade (spas, -on; pl. = , of. späa, m.)
Spadblad (späbba, n.). "Spä-
bladet det var järnkörning. Jag
hörde aldrig annat än spadbladet.
Sedan var det då skorning eller
beslag, eller vad det kallade det,
uppåt shaftet, och så för att inte
träbiten skulle spricka sönder,

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
Per Aggemark. 1943. HORN
ÖGL.
Frgl. 27

si var det ritat i." (späbblät
 dd va jäyktörny. ja hōds
 älv ans späbblät. Sen va da
 da skönny als besläg, als
 var di liäldst spät skäftst,
 a sa för at mts träbiton slums
 sprokts söms ja va di ritat i).

? a

Var kallades den del av bladet, som
 var av trä? "Jag hörde aldrig annat
 än spadstake" (ja hōds älv
 ans spästake) som namn på
 såväl skäftet, som dess platta
 nedre del, vid vilken "spadbladet"
 av jern var fäst.

"För fyrtiofem år sedan då minns
 jag, att de grävde rät mycket
färdike(m), men det var med de
 di köpta spadorna, färdike-

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN
 ÖGL.
 Frgl. 27

7.
spadaarna. Och så hade de ^{dä} skopor
att ösa ut det lösa med. Och det
äldsta jag minns det var en träbil,
som de hade fäst vid ett krockigt
skåft. (För jag följde dem då jag
då minns ja, att de grävdes
rät mycket bårdika, man
de väl må de där göpels spåa,
tårdikerspåa. a sa hade de
dä skopor fäst in i de lösa
må, a de äldsta ja minns de
va en träbil som de hade fäst
vid ett krockigt skåft).

Någon särskild kapp att griva
upp tistel med hade man inte.
"Det gick de och plockade och
hade bälghandskar" (da jrk
de a pläkt a hade bälgh-

härskes).
 "Järnspele, ja det hade de
 och så hade de hötstäng att
hota hät med. (jærnspele, ja, de
 hade de, a sa häd de hötstäng
 de höt höt mä). Då spædet
 ej räckte till för att bända eller
 bryta upp en sten c. dyl., kunde
 man använda en lunna (lunna, f.)
 en lång, kraftig ^{träs} stäng. Och skulle
 det vara bra, då slog de på en
 gammal härskes på den där
 för det skulle bli härdsare lag.
 (a skulle de vara bra då slo
 de på en gammal härskes
 på den där, ja de skulle bli
härdsare lag).
 "Vändhake, det var väl mer till

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN

ÖGL.
 Frgl. 27

timmeravverkning." (värnliäks
 da, va lo mé fo timmerav-
 verking). "Ett brött (en ligg
 under lunnan el. speuet), det tog man,
 vad som fanns till hands" (et
 bröt, da to' en va som fanns
 te thäns), en sten, en träbit o.s.v.

"Du ska spetta loss, brukade de
 säga" (du ska spets lös,) brukt
 de säga).

Vid - sprängning använde man
stenboor (stenbör, obj. sg. o. pl., n.)
 man slog på booret med en slägga
 (släga, obj. pl. -or, f.). "Krossan
 det - var en större stenlägg.
 Den hade de inte till booret utan
 det var om de använde sätt.
 Det räta namnet var vät

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN
 ÖGL.
 Frgl. 27

knyster, om de skulle vara lite
 mer fina i språket. (knösa (f.)
 de va e stors stenslägs.
 den hado di ruto te bört, utan
 de va, om de används säl. &
 de rito vännst va lo knyster,
 om di skults vars lito mer fins
 i språket). - En säte [ ] det
 hade ju mest stensprängarna.
 det vart ju en skär, så det gick
 skvacka av, om det var några
 bitar som stod upp, när man
 hade sprängt. (en säte^{man?} hade
 ju mest stensprängarna. de
 vart ju et jär za de - gick a
 skvacka a, om de va några
 bitar, som sto op, när en
 hade sprängt).

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN
 ÖGL.
 Frgl. 27

ovs!

"Stensuggan del namnet
 hörde man till ^(f. b.) det mesta" / sten-
 sugga^(f.) de nämndst h^od' en
 le - de mästa) om stendrogen
 (stendrogen, f.). - "De använde
 ju stenvagn med, om de skulle
 frakta det på väg eller något?"
 (de används ju stenvagn
 med, om de skulle frakta
 på väg els något).

Dragnordningar ^(f. skåka)

Skachel (skåka^(f.); pl. o. skåkar, f.)
 "Skachelrede (se bild 9 i fol.) det var
 det där, innan de fick linor" (skåkar-
 res de vä de där, ina de fick
 linor).

"Vejnivå, se det sate med ilop
 så, så det väst stadigt, inga svänglar."

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN
 ÖGL.
 Frgl. 27

(vänsväkt, se de som mer röpa
da, sa da vat fädit, ära svärls).

Dräkt (dräkt, f.), bild 10:1

Buteok (bükök, n.), bild 11:1, her
använts.

Sedan skakelredena försvunnit,
använde man draglinor (dräg-
linor, oöf. pl. f.) eller dragkedjor
(dräggesor) att länkta i svänglar
na (svängla, oöf. sg. svängel n.)

"Så länge jag hade hästar och bräde
jag gillade aldrig kedjorna. Garn^{x)}
det går ju att få av, om de (hästar-
na) seror in sig" (så länge jag
hade hästar a bräde ja jild
älor gärra. f. gän yd 'gar ju

^{x)} Användes av medel. omvällande n. ordet
(drag)linor.

a ja å, om de snor in så).
 Svängarna voro i mitten frisedda
 med en järnögla, en ögl (c yggoh, f.),
 medels vilken de kunde fästas
 vid krokar i de yttre ändarna av
 svängelvägen (svängelväga, f.).

Denna var i sin tur frisedd med
 en kraftig, rödlig järnkrok, medel
 svängelkroken (svängelkrokon, m.)
 som kunde häftas i redskapet.

När man talade om hela denne
 anordning (svängelväg, svänglar),
 kunde man säga: "Gå och
 hämta harrovägen, och då var
 det meningen, att då skulle de
 där tre ting följas af." (gå
 a hämt harroväga, a da va
 da meningen; att da skulle de

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN

ÖGL.
 Frgl. 27

de fré tingona följys át).
 Harvrig var namnet, antingen den
 användes till havo, sladd, plog
 e. dyf. Någon särskild arbetsväng,
 om man t. ex. skulle köra ett ände,
 med en häst, fanns ej, utan
 man tog en av de svänglar, som
 användes vid parkörning.

Några namn på beslagen på svänglar
 eller vig hade ej meddel.

Ej heller hade han något namn
 på hälen i skaklarna, genom
 vilka selhasplarna trädas när
 man spänner för hästen. "Det
 brukade vara, så man inte fick
 i selhaspeln i hälen, utan
 man fick gå till smeden"
 (de brukte vä, så en inte

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN
 ÖGL.
 Frgl. 27

från i och häspol 2 hōla, en
en pek ga te smēn)

"Det var något de kallade tistel,
de gamla, det var, när de körde med
oxar, det minns jag." (De var
nat de kallas tistel, drängar,
de var, när de gjorde med oxar,
de minns 'a). Tröb. stäng pi ragnar.

"De körde med koola förs. Det
hör man ju aldrig nu, utan det
är ärder. Det var då till det
mesta stängärder. Se den där
stängen hon häktades då i sket
direkt. Och så de andra då, den
kallade de länkärder (i vilka man
måtte häkta någon drängordning, vaul, haw-
koola, se nedan!), när de kom upp (kom
i bruk, uppfanns), och så hade de harr-

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
Per Aggemark. 1943. HORN
ÖGL.
Frgl. 27

kröken att skära vid med
 i de zädes med krök för. de
 hör en jar älsk när, en d'a
 äder. de va da'te de mäste
 stängäder. se den de zäda
 ha - haktoss da i inlet dräkt.
 a sa de äuro da dom kalls
 de länkäder se di kam op,
 a sa had de hättkröken te
 skarvs ve mä)

Hattkrök var en draganordning,
 bestående av en stock med häll
 i den ena änden, som fästes i ocket,
 och en kedja i den andra som
 fästes i ^{redskapet (hörn, hätt, ärens etc.)} draganordning medels
 en krok. I regel kördes arbetet med
 oxar. I vanliga fall använde de
 ju en häll på starka (d. v. s. kupa) pönnen

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN

ÖGL.
 Frgl. 27

med. (då det skulle trampa ned den ny-
 uppkomna potatisen). Och på de mesta
 gårdarna fanns det ju en dragädel
 och det användes ju mycket
 till potatiskupning. (I vanliga
 fall används det ju en häst
 till stukks påvarna m.ä. och på
 de mesta gårdar fanns det ju en
 dragädel, och den användes ju
 mycket till potatiskupning). Men
 hade i regel inte mera potatis, än att
 ett par personer orkade dra ädeln.

Av vilka delar bestod en ädel,
 av äldre typ? Det var ädelsbillen
 och foten, och så var det dä opp-
ständerna och så handtaget
 (den övre stäm som upptill sammansatt
 "oppständerna" och som slutade med en handtag);

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN
 ÖGL.
 Frgl. 27

och så var det ärdersörnen "
 (da va äd^{er}sbil^{on} a fö^lon, a
 sa va da da öpstän^{sva} a sa
 hänt^äg^{ot}, a - sa va da äd^{er}-
 ö^{ra}na). - "Var fötes draganordningen
 i? "Det var inte annat än en
 märkla at häkta krooken i.
 På de här nya (ärderna) var det
 kränglan (precis som pi en modern play)"
 (da va into ans e mäls te
 häkts krooken i. på de ha
 nya va da krängla).

- Kunde man ställa in ärdet för
 olika djup? "Det var at ändra viggarna,
 det var kilar de hade" (da va
 te ans viga, da va föls de
 häds). E; någon särskild 'lita'.
 At man mygde ut sid med ärd, kände

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN
 ÖGL.
 Frgl. 27

meddel. ej till. Att köra med ärden
tvärs el. snett över en åker, kallas
att tväsa (tvärs).

Rist (rust, m.) som särskilt
redskap har frickommit. Meddel.
hade setts en sådan men ej setts
den användas.

Plog (plog, -on; -a, m.). De
äldsta tröplogarna meddel. setts
"det var stängplogar" (da va stäng-
phogs). Jfr sid. 15! Tändskivan
kallades fjöl (fjoh, f.) och var
på de äldsta plogarna av trä sedan
av järn. "Och så var det på en tenn
utar järn på så på dom där (plogarna?)"
(da sa va de da en hysiv på så på
pa dom där).
"Överumplog det var ju den brukad-

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
Per Aggemark. 1943. HORN
ÖGL.
Frgl. 27

Sakligaste, som användes: (q̄vorum-
 p̄rog da va ju den h̄uvudsak-
 ligste som användes).

Övriga delar av plogen voro:
 landsidan (l̄ansia, b. s. g. f.),
 p̄rogisen (p̄roḡisson, m.) med
 kringlan (kr̄ang^{ly}las) än fästa
 styganordningen i bilen (bilan, m.)
 skalmaorna (skat^morra, b. s. g. f.)
 och ibland fastsat vid dess senare
 en piskhäll (piskhäll, m.) samt
 handtagen (h̄antäga, b. s. g. n.,
 ännu uttal: h̄antäga).

Det sade att de hade på plogen,
 hetsade fast en bit och visste
 den: (de sa, att de la på p̄rogon,
 hetsade fast en bit v̄äst^m).
 När man transporterade plogen på

en väg, använde man en släpsko
(släp-skō, m.), en plankbil med
en kraftig märla att köra in bilen

Sladd (slad, -on; -o; -a, m.)
man skilde mellan slät sladd
(slät-slād, m.) utan pinnar, och s. k.
pinnsladd (pinn-slād, m.) med pin-
nar. Det var med två sådana där
reglar (stockar el. grova plankstycken) på, och
de mesta så var det tre på. Den
främre bålen den var en järnkant
piratē på och pinnar i de båda
bakre. I allmänhet var de litet
krökta, så de skulle skära ner
i da va med två pan daga reglar
på, a de märla så va de tre
på. den främre bålen den va

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
Per Aggemark. 1943. HORN
ÖGL.
Frgl. 27

en jämkant påsat på a pins
i de bar bakts. i åtmanlit
va de lito trokts, sa de stunts
fets nér)

1. Hne präktade man sladden till "frin
åkeon"? Den kunde de p släpa med
(och?) på vägen, för se den var
ärrad. Det var pålagt regler
(mindre grova tribiter än den s. sladden
bestod av) på de där mutterskruvar-
na (medels vilka sladdpinnarna vore fastade på
sladdens ömsida), så det kunde de
vända den och köra i den kunn
de släpa mē på vägen, för
så där va ärrad. De va på-
lägt regler på de där mutters-
skruvar, så de kunn de vänd
den a ziro).

16413
Landsmålsarkivet Uppsala 16413
Per Aggemark. 1943. HORN

ÖGL.
Frgl. 27

Övs!
(försch)
med andra
andra.
(S. 100)

Var fätes draganordningen i? "De som
 var riktigt bra, så var det en tän,
 som gick igenom alla tre regler-
 na och en mutter på den bakre.
 Äfjert var det bara en ögla i den
 främre." (de som va riktigt
 bra, så va de en tän, som
 g^{ick} igenom alla tre regler a
 en mutter på den bakre.
 h^{älst} va de bara e ögla i
 den främre).

Körkaren stod på, om det be-
 hövdes. "Det hände ju, att man
 fick trilla på stenar och så
 stå på själv med. Och så var
 det ju olika, om det var fyra
 dragare eller två, och så var de
 (sladdarna) ju olika stora: (de

händs ju, at om fele trods på
 stens a sa sta på själ vor mé.
 a sa va de ju ötkis, om da
 va fyra dragors als frá, a
 sa va de ju ötkis stors.)

Stå köra med sladd kallades at
 sladda (släds).

Harv (harv, -a, -or, -ora, f.ij)
 numera mest harv el. harv).

För användes tråpinncharvar
 (tråpinncharvar, f.). En sådan
 låg ännu in dragen under en skyddan-
 de bergvägg i närheten av en skogslycka.
 Där hade man tydeligen släpat in
 den, sedan man sist använt den. Meddel.
 hade setts den så sent som för några
 månader sedan. Den bestod av fyra
reglar och iborrade pinner. (fyra

regls a iböya pins).

Tenare användes även med järn-
pinnes. "Jag har sett utar de här
gamla med led på / ja ha
sit utar de här gamla med
lê på), altså något slags gäng-
järn. Men djert vore 'reglarna'
i allmänhet överligt förenade.
Något namn på tvärtråna hade ej
meddel.

Man talade om rätpinnehaarv
(rätpinshaarv, f.) krookpinne-
haarv (krookpinshaarv, f.) och
klyshaarv (klyshaarv, f.). En
pinne på en klyshaarv var som en
gärfot. Hon (haarven) var som en
snoöplog (allts triangelformad). Det
var att luckra opp med, sedan

man hade sladdat. På klysharven hade de ett handtag, så att de kunde läta. / - vå som en gäsföt. hw vå som en snö-plög. då vå to lunkers öp ma, sån en hård sladdst. på klysharven ha'de et hantlag, så de kunde täta). Ett handtag fanns också på "krookpinneharven" med en på "rätpinneharven".

"Rätpinneharven användes mest ä mylle mer såd med." / rät-pinneharven användes mest to mylle me på må.)

En särskild myllekäm / mylkäm, (m.) hade meddel. set, men någon sida hade aldrig använts under hans tid. Det var en rak bäl, och

si ~~de~~ tog de de billaorna (pinnar-
na voro lika dem s. förekommo i
Klyshovom) lites snett (de var
en rät båt, a sa lō de
de bita lita snett).

Äu kör med härv kallades at
harva (hävros, hävros, hävros,
jfr. s. 24.)

Bull (bull, -on; -a, m.)
kallades den slätvilt med vilken
man tillpackade jorden efter säd.

Bullens delar: bullställningen
(bullstälninga, f.) och kubben
(kubbön, m.) eller bullstocken
(bullstälson, m.). "Vanligen
var det en sits, så de fick äka
på dem. Det var en skakel, som
bar upp ställningen." (Vanligen

va da en sils, sa de fte äks
 på dom. da va e skåte b
 zöm bar sp stälninga).
 "Var kubbén - delad i mitten?" "Ja,
 de gick bättre att vända med då.
 Var de (i) en del, då ville de gärna
 gräva ner sig vid vändning." (Jaa,
 de gick bättre a vända med då.
 va de en del, så vis de gärna
 grävs né på ve vänding). "Vänliga
 fall, så gick det en ädel igenom
 (kubbén el. kubbarna), men ibland
 hade de en dubb." (i vänliga
 fall ser ju de en ädel igenom,
 men ibland hade de en dubb.)
 På nors med bult det var att
 bulta" (da va te bult).
 Stendrog (stendrogg, = 'a; = 'or; = 'ora, p. Se sid. 11!

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN

ÖGL.
 Frgl. 27

Mullskopa / mullsköps, (---a; ---ar; ---are, f.)
 "Nog kommer jag ihåg mullskopar
 för 40, 45 år sedan." (nog kommer jag
 ihåg mullskopar för fjärr,
 fjärrfärd å gån). De vore gjorda
 av trä och försedda med två hand-
 tag, som suto på en axel och
 med en par hak hölls skopan
 i läge. När man ville, att skopan
 skulle gå runt, drog man isär
 handtagen.

"Om det var någon svacka i åkern,
 som de ville fylla, så hade de
 den där (mullskopar) att fylla i med"
 (om de vå na qvåls r åkay,
 gom de vils fyls, sa härd
 de den de fe fyls i må).
 Redskapen förvarades under

vintern: redskapskjulet (redskaps-
sjuvst, m.)

II. Höst- och vårplöjning.

Aker (åker, åker, åker, åker, m.)
kan betyda odlad mark i allmän-
het: "hålls och köra i åkern"
(hals a fjör i åker). Det kan
också betyda 'stycket mellan
två öppna diken (spärdiken)
på ett fält': "mellan spärdikena
det var åker" (måla spärdika
de va åker). - Fält besädda
med ett visst slags säd e. dyf. kunna
också, omväxlande med ordet gårde,
kallas åker, t. ex. rågäker (rög-
åker, m.), veteäker (vildåker, m.),

ärtläken (ärfäkor, m.). Obs. 'ärtland'
kan man ej säga, men däremot
rotland (rotlän, m.) och pärön-
land (pärälän, m.) = potatis-
land.

Ordet 'fält' förekommer ej i dial.
utan en större åkerstycke kallas
gård (jäta, jäat el. jäat; jäta, jäta, n.)
'på släta gårderna' (pa släta
jäta).

Jorden indelas också i skift
vanligen sex: tvåda, ^{höst} första årsvill,
andra årsvill, vintid (ev. rotfrukt) under
två år. Man kan t. ex. säga: 'Jag
har haore på det där skiftet
i år.' (ja har hävros på de
der skiftet i år)

Andra uttryck för ett mindre

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
Per Aggemark. 1943. HORN
ÖGL.
Frgl. 27

stycke åkerjord: en liten lycka⁴
 (e. liten lykta), en kove (en
 kövs, m.), en liten ränga^{*)} (e.
 liten ranga, f.), en kil (en gil, m.)
 om en klyfning i åkerstycke. På tal
 om det sista uttr. sade meddel.:
 "Hans sade så, skräddarn, när
 han var på slättergånge. Det
 var en kil kvar, och den sa
 de åt honom att slå. (Men då
 han kommit en stycke in på kilen,
 sade han andfädd): Det blir
 allt bredare och bredare." (han
 så så skräddaren var han va
 på slättergånge. De var en gil
 kvar, och den sa de åt honom
 att slå. --- De blev allt bredare
 och bredare).

*) remsa

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN

ÖGL.
 Frgl. 27

Plöja (plöjor). Höstplöjat (höstplöjst, n.)
 och vårplöjat (vårplöjst, n.): höstplöj-
 ning, resp. vårplöjning, vilka ord även
 kunde användas. När började man med
 "höstplöjat"? "Det var, när de fick in
 skörden. Och de ville ha det färdigt
 till 24 oktober" (då var, när de fick in
 skörden. a. de ville ha't färdigt till
 zungafjorða október), då tjänstefolken
 s.k. fröveckan började. Men det berodde
 ju mycket på väder under hösten, om
 detta skulle lyckas. Trädan det var
 ju en del, som plånnade då (på hösten),
 så det var ju egentligen vårplöjning
 (troå då var ju en del som lemds
 då, så då var ju egentligen
 vårplöjning).
 - Kirkenlen skötte alltid tjäls plögen.

Landsmålarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN

ÖGL.
 Frgl. 27

Man plöjde i regel ej på frityämsl.
 Det kunde vara något tillfälligt till
 grannar emellan. "Det var här"
 (de var här), sade man bara,
 om jorden var härplöjd.

När det var korvt, så att det var
 svårt eller rent av omöjligt att
 plöja, sade man endast att "det
 var här" (de var här).

När det gick bra att plöja, det då
 var det plöjboord" (na ga ja bra
 a plöja, de va de plöjboord)

"När de plöjes mer gördet det kallas
 de ja mer skumplöjning, för då
 plöjes de ja inte så djupt. Att ta
 upp en särskild plögdjup det har
 jag inte egentligen gjort. De behöva
 nog hålla det djup de har börjat med"

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark, 1943. HORN

ÖGL.
 Frgl. 27

(na dr. präg var jässol, da kals dr
 gar mer skinn prägning, fo da
 prägadi gar into sa jupt.) te ta
 sp et särjelt präggup da har a
 into rjantlen jöt. de behörs nog
 häls da juip, or ha börjt vid
 su an ^{man} inte räka vinda upp oöngliga
 jordlager.

Fästa) (for, f.) = rimen, or plöjer
 giv fram. Den löskurna jordski-
 van, som vändes upp, kallas tillt
 (tillt, tj.-en, m.). Gi det bra
 an plöja, gi det an ta bredure
 tillt, och i det liarl, for man ta
 den smal, for (an) det skall
 falla (ga da bra a plöja,
 ga da a ta briddors tillt, a a de
 hät, for en ta den smälst, fo da

ska jäls). Man fick olika brodd
 på färans genom att flytta dragan-
 ordningen i "kränglan". Även kniven
 (kyrivan, meddelis uttal), d. v. s. rislen, kunde
 flyttas.

"Det nyplöjda stycket det kallade
 de teg." (De nyplöjds stycket de
 kallade de teg. "Det var vissa steg
 tegen skulle ha. - Det var att slå
 opp en teg. Plogas var det för tri
 tillas jädes mot vandra), och där de slöt,
 det var slutfäran. (De va viss
 steg tegon skulle ha (ibred). -
 de va te slö opp en teg. plogas
 var de, a de de slöt, de var
 (hül föra). - Var det vana
 plöjare, då fick slå opp teg
 efter teg. Men var de mindre vana

Körare, så fick de vana slå upp
 åt dem: (va de vāns pōjors,
 da fik de slō öp tēg etō - tēg,
 man va de minns vāns pōjors,
 sa fik de vāns slō öp åt dem)

han talade om ett nytt uppslag
 (nytt öpslag, m.).

Varje tåg var 18 à 20 steg bred. Han
 körde 10 à 12 slag, d. v. s. så många
 färor, på varje sida av två tagnar,
 och de möttes dess i en slutfärd
 (slutför, f.).

"och så väntegen, han skulle
 fållas antingen utåt eller inåt
 omson, så det inte var lika
 varje gång." (a sa väntegen
 han skulle fållas antingen utåt
 eller inåt omson, sa de möts)

vaf fihls värgs gång).

"Landfäror det var närmast renen"
 planfärs qd va nämlst rena
~~slägst~~

Man talade om att köra renslaget
 (3000 renslägst). Det var endast
 när fälde in (falds in) land-
 färorna. Sedan skulle man
 skotta renar (skots rensor), vilket
 tillslutades skeddre endast vid infällning.

4 man

Grundfär (grünfär, f.) kallades
 den näst sista färan av en leg.
 Som avslutning blev det en sista
 eller andra kördning av grundfäran,
 så att man fick en djup slutfära.
 Men för att kunna utföra denna
 andra plöjning av grundfäran
 från rätt håll, väntade man "da"

fick jag äka komme opp eller ta
 en får på nästa teg opp. / (da
 fick 'a äls löms öp als ta
 e för på nästa teg öp)

Fyrkantoplöjning linc i mycket
 använts i Horn. Det var svårt,
 när man skulle falla in (falls in),
 att få det att gå jämnt upp. Det
 var ju lättare vid utfällning. Och
 så blir det mycket tilltrampat.
 (a sa br. da mycks tetrampst)
 av dragarna

"Nyploja det kallade det det
 nog, mest om de odlade"
 (nyploja de kallas de 't' nog
 mest om de odlade).

"Och det är kvickrot eller för
 mycket halva för (framförelse),

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN

ÖGL.
 Frgl. 27

så kan det packa sig fri (som
 d'a kvickrot als fo mykts härm
 fo za kan da packa sa för)
 "Gödrelu den plöjde vi mer till
midssommar, och så efter höst
 (höstbegravningen) då körde man
 om det med krock. (Jösle dan
 plöjds vi ne te mesommar, a
 sa efter höst, da zöd'on om
 st ma krock). Och det körade
 man med krock. (a da tvåd'on
 ma krock), d. v. s. körde pi Träden
 träs över de vanlige plogfärorna.
 Men om man körde med plog
 träs över färorna, hade man end.
 meddel. inget särskilt namn
 på den sortens plöjning.
 Meddel. hade set ballplöjning'

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN
 ÖGL.
 Frgl. 27

men hade inget särskilt namn härför.

III. Trädesbruk och gödning.

Träda (träs, by. träa, f.)
"Det där skiftet det ligger i träda"
(da där skiftet da ligger i
träs). Lägga i träda (lägga
i träs).

Man brukade använda trädan
som betesmark. "Det kunde
ju vara till hälften (tills hälften)
en liten ängsmark." (da kunde
ju vara till hälften en liten ängsmark)
(Cherret. sade så, men i regel är "mark" fem.)
Lidant bete på trädan m. tillhörande
mer el. mindre breda rillesrenar o. övrigt
odlade partier kallades trädesbete

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
Per Aggemark. 1943. HORN

ÖGL.
Frgl. 27

(Träsbits ^{m.})

I vanliga fall hörlplöjer
(hästplöjer) man trädan och
bronn et. sladder efter vassadden,
och därefter göddler och plöjer man.

"Bland fick man hästräfsa
om det var för mycket kvickrot
(i trädan), och handräfsa med.

Det fick man samla ihop och
frakta bort." / "Bland fick en
hästräfsa, om de va för mycket
kvikrot, a härräfsa med.
de fick en samla ihop a frakta
bort)

Man brukade, särskilt för,
gräva ner stora stenar i gropar.
"Det var inte litet gräva och en
riskabelt gräva." / "de va inte

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
Per Aggemark. 1943. HORN

ÖGL.
Frgl. 27

lita grävs a et ruskäboll
grävs).

Något mindre stens bröl man
opp eller plockade opp. Dessa hade
man antingen i stenrösen, s. k.
stenrör / stenrör, (s. g. o. r. l., n.)
eller stengärdesgårdar. "Det synes
ju här med sådana där stengärdes-
gårdar." (de synes ju här med
sans det zfen jaggäts, n.)

"Bårensurt det var det, där som
inte det var kädddiktat förstas
(bårensurt de var de de som
inte de var kädddiktat förstas).

"Det är vårensjuhet." (d'a våren-
juhet)

Att dessa kallades att gräva
diken. (grävs diken). Och ville

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
Per Aggemark. 1943. HORN
ÖGL.
Frgl. 27

man särskilt betona, att det var
 friga om att gräva nya diken,
 kallade man det att gräva
 nydiken" (to gravo nydiken).
 På basis rensa upp gamla
 diken kallades i regel att
 rensa diken (rensa diken).

Dikesgrävning ansågs som ett
 mycket tungt arbete. Men något
 talesitt, syftande härpå, kände
 medel. ej till

Man började med att spänna
 upp dikessivert (spans op dikessivert
 spott, m.) eller sätta upp dikessivert
 påts op dikessivert). Sedan kunde
 man börja ta första spadtaget
 (ta första spadtaget), d. v. s. de övre
 jordlagret, så djupt som man kunde

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN
 ÖGL.
 Frgl. 27

La med spaden. Det lätsta varret
man behöfde gräva ner sig, kallades
bottentaget, la bottentaget
(la bötentaget). Och sedan
rensade de botten / sa san
rensade de bötton.

Den slutande sidan av diket
var slänten / slänton, m.).
"De tog slänten." / de to slänton,
när de jämmande av den. "Dikesreneren
del var kanten oppi det." / dikes-
rena de wa kanton spä
äa), oftast talade man bara
om reneren (rena, f.)

"När de röjde för dikningen," da
bushade de av eller röjde bort buskar,
sade de mycket. / da bushades
de ä' els röjds bort buskar, säi

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
Per Aggemark. 1943. HORN
ÖGL.
Frgl. 27

de mjukt)

C:a 2-3 dm. bred dikenren brukade man ha.

Namn på stora diken, som utgöra avlopp? Det var utlopps-diket, om de hade större väten. flöden. Nor det var samma sak. Men det var nog större diken de kallade då nor. (då va utlopsdiket, om de hade stor vätenflödet. Någa va säms såk. men de va nog stora diken de kallade då nor).

Medel. hade ej nyt särskilt namn för diken, som gingo längs en rågång.

Diken runt hela skift, utefter

vägar o. dyg., kallades landdiken
 / landdiks, obj. sg. o. pl. f.. "Och så
 är vår det spår-diken mellan
 de olika åkrarna." / (A så var
 de spår-diks mellan de olika
 åkra.)

Täckdiken (täkdiks, n.) har
 funnits så länge meddel. hade
 hört talas om. Men på 1800-talet
 och delvis in på 1900-talet hade
 man snästen eller kluvorna
 slavar / slavar, f.) i botten
 "och hade gränvis eller enris
 på" / (a ha gränvis eller enris
 på), för att ej jorden skulle falla
 ner. Tegelror började komma
 i bruk vid skelskiftet. Men
 inte i någon stor skala, inte

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
 Per Aggemark. 1943. HORN
 ÖGL.
 Fgl. 27

(man inte i na zfo zkats,
 inte). "De slänmas (igen)
 de med, om det inte är bra sug"
 (de slänms qi ma', om de inte
 a bra sug).

"Där de (täckdikens) börjar, det är
 ju täckdikensbrunnen. Det grävdes
 ju alltid en brun, och den fyllde
 man med sten." (De q2 börja
q1a ju täckdikensbrunn. De grävdes
 ju allt en brun, a den fylld'en
 med sten) Namn på täckdikets
 öppning vad är avloppsvikel?

Öga? "Jo det har jag bestämt
 hört på senaste tiden, täckdikens
öga." (Ja, det har a bestämt
 hört på senaste tiden, täckdikens
öga). Ej något annat namn.

Lad kallades den nu diket upp-
skottade jorden? "Det är dikes-
torv allihop." (d'ä dikes-torv
ätt chöp). Men skilde y på
botten-torv o. slänttorv.

Hur fördes den uppskottade jorden
och torven ut på åkern? "Det var
att köra ut det med mullskopa
eller kasta ut det med en grep,
om det inte var så mycket.

Ejert körde de ut det och hade
upp det i komposthögar. (De
va te göra ut et med mull-
sköps als kårts ut et
med e grep, om de inte va
sa mycket. als gjöds de ut
et (med dyngbren) å la öp et i
komposthögar).

Nu sänder delu torven kallades
 at hacha torv (hacks torv).
 Därvid användes en torvhacka
 (torvhäcks, f.). "Flåhacks hade
 de till dikesrensning, när det
 var våren i diken, att hugga
 loss (torv) med." (flåhacks hade
 de te dikesrensning, när de va
 våren i dike, te hugga loss
 med).

"Det lade igen gamla diken
 mellan åkrarna." (de la igen
 gamla dikes mellan åkra).

Angående sug se sid. 48.
 "Det blev bakvatten, om det
 blev mycket i voren." (de ble
 bakvatten, om de ble mycket
 i vora).

Bro (brō, bf. -na; obj. pl. brödar,
bf. --a, f.). "Det var mest med
krävriket" (de va mest ma
krävriket). Ej något särskilt
namn. Det vilade på underlägg
(i inslag, obj. sg. o. pl., m.). "Det var
oftast - fyra, kunde nog vara
fem med. Dess mindre frästades
frövirket." (de va oftast fyra,
kunde nog va fem med. Des
minre frästas brövirket).

"De gjorde stentrömmor med"
(de gjorde stentrömmor med)
"En väg, som kördes mycket, så
lade de ner ^(brö) virket lätt och
skottade jord på." (en väg, som
kördes mycket, så la de ner
verket lätt a skottade jö)

på).

- Fanns det flyttbara broar?
 "Det minns jag allt att jag såg
 sådana där de hade (ej säkert
 namn) för. De var hopspikade
 som en län dä. (De minns ja
 allt, att ja så som där
 de hade för. de va hop-
 spikade som en län dä).

Man talade om att gödsla åkern
 (jösle åkern). - "Det sade
 de nog att det var klakt, men
 det sades mer om klak (d. v. s. fröj)
 såd. (de så de nog, att de
 va klakt, men då sås mer
 om klak så). Man talade om
 fet jord (fēt jōt f.) och mager
jord (māgōr jōt). 'Koin' använ-

des fröträdens vis om magar mjölk.

Både dynga (dynga, bf. dynga, f.)
 och göddel (jössel, bf. jösle, f.) - an-
 vändes i uttrycket samma utskäring.
 Man talade om fädynga (fädynga),
ködynga (ködynga), kögöddel
 (kögössel), lagdyngadöddel
 (lagagjössel). Hästgöddel (häst-
 gössel) och stallgöddel (stals-
 gössel) talade man men an-
 vände knippest ordet 'dynga' i
 detta senare sammanhang.

"Dynga det är mer om lagadö-
göddel." (dynga da a mer
 om lagagjössel).

Bidare talade man om fär-
göddel (färjössel), svingöddel
 (svingjössel) och husgöddel

(hvisgjässl), när man inte
i stället sade folkskil (fölk-
sit m.)

Dyngkastan (dyngkastan, m.)
var det vanliga ordet för göddelhyggen.
Platsen, där göddeln ^{läg} ligger
kallades göddelstid (jösslstä, m.),
även innan det var brukligt att
cementera den, eller göddelplan
(jösslplan, m.).

Göddelvatnen (jösslvatnen, m.)
eller dyngvatnen (dyngvatnen, n.)

"Då sade de nog mycket, att
de körde ut det i kompost, när
de körde på vintern." (Då så
de nog mycket, att de gödde ut
det i kompost, när de gödde
på vintern).

På tal om gödselvätned, sade
meddel.: "De hade nog gräpper
de samlade opp i förr med, men
det mesta fick ju rinna bort."

(De hade nog gräpper de
samlade opp i förr med, men
det mesta - fick ju rinna bort).

Man har man tämligen allmunt
dyngbrunn (dyngbrunn, m.).

På min fråga, om olika sorters
gödsel för olika växtarter, svarade
meddel.: "Inte mer än ^(än) hästgödsel
användes till peroulandet, för
den glibbade (= klubbade) inte
som kodlyngan." (Inte mer
än hästgödsel användes till
peroulandet, för den glibbade
inte som kodlyngan).

Det var ej brukligt att utdraga gödseln. "De brände opp de där grästörvorna på myrjord mycket för att bli av med dem på lindrigaste sätt." (de brändes opp de där grästörvorna på myrjord mycket för att bli av med dem på lindrigaste sätt)

Kalk började nog användas i början av 1900-talet. "Konstgödsel kom nog lite före kalken" (konstgödsel kom nog lite före kalken).

Köra gödsel (köra gödsel), köra dynga (köra dynga). Dynggrep (dynggrep, f.) användes att lässa gödet (lässa gödet) med. När man skulle lässa av (lässa av), hade man en dyngharka (dyngharka),

är uttal. dynghäcks, f.). "De härka-
de av det och läde det: stränge
 och bredd ut det med det som-
 ma, så det inte fick ligga och
 torla." (de härkas ä't a här't
 stränge a bredd ut st ma de-
 säms, sa de inte fick ligga a
 lörs)

Man körde gödseln i en dyng-
bottern (dyngbötton, m.) el. gödel-
bottern (gödelbötton), även kallad
dyngsköv (dyngsköv, n.). Det
 bestod av fästa gävlar, och gar-
larna det kallade de stäm
 (a gävla de kallas de stäm),
 samt lyftbara sidbräder. "Det
 är bara bräderna eller dyngbräder-
na." (De bara bräva als dyng-

bräda). När man körde tomme
 (3.9.93 töms), brukade man
 lägga det vänstra "dyngbrädet"
 i lut mot bakstammens överkant
 och med framändan mot skrovet.
 botten såa: att det fick stöd mot
 framstammens nedre del. Det
 blev blev ett fjädrande sittbräde.
 Samma "dyngskrov" el. "dyngbotten"
 användes på vintron. Det flyttades
 bara över på ett par kälkar.
 Se f. ö. foto av "dyngskrov" i min
 proseminarieuppsats: "Slätter
 och skörd i Järstads s:n, Östergötland", 1927.

Var det ont om karlfolk kunde
 även kvinnorna hjälpa till med
 att lossa gödrel och breda gödrel

(bre jössel). I bägge fallen användes endast grep.

Stågon särskild ceremoni vid slutet av gödselkörningen förelkom ej.

Plöje ner gödseln (plöje ner jösta)

IV. Vår- och höstsädd.

Gemensamt namn för alla vårarbeten på åkeren: vårbruket (vårbrukst, n.), Vårå (våra), Våråningen (våråninga, f.), våråst (våra, f.), Höståningen (höståninga, f.), Höståst (höståst, f.)
 "Hon (jorden) redde sig bra"
 (ho reds se bra), när den var lätt

att bearbeta. I motsats full "då
vill hon inte reda sig." (då vil ho
inte re sa).

"Det är lucker jord och lätarbetad,
det kan man säga, när hon inte
länder vid" (då lucker jöb a
lätarbetad, de kan en säga,
när ho inte lör vé).

"Men hon kan vara hård och
kokig och seg." (man ho kan
va hård a kokig a seg.)

Jord kökar (jör kökar, j.).

Utsäde var tydligen det ord som
nu fullständigt slagit igenom i
orten. Men man kunde ju få
höra någon, som sade säsa och
säsa. (man en kunde ju få
höra nån som sä säsa a säsa.)

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
Per Aggemark. 1943. HORN
ÖGL.
Frgl. 27

Det vände att man på sankta
marker sladdade och harvade,
medan tjälen ännu var kvar i
jorden. "Det var tjälharva och
tjälsladda." (da va för harvo
a gärl (ads)).

Däremot sädde man ej på tjälen.
"Det var bara ett förarbete, om det
var gräslan, och så fick det ligga
och torke ut, medan de sädde
landäkeren. Sedan var det att
ge det en harvning, innan
de sädde." (da va bara et förarbete,
om de va gräslan, a så fick de dä
frö a torke ut, med de sads lan-
äker, sen va de te gärl e harvning,
med de sads). "Det var förharvning
dä." (da va förharvning dä).

Landsmålsarkivet Uppsala 16413
Per Aggemark. 1943. HORN

ÖGL.
Frgl. 27

En särskild man för hvarning
längs el. tvärs över plogfärderna.

Man på färden efter en hvarpinne?

"Det var en hvarfär efter pinne"
(de va e hvarfär efter pinne)

Hade man något uttryck för att
man vid hvarning rådde lämna
en bit ocharvad? "Det var ocharvad
det." (de va ocharvad de)

Man kunde stundom få lov att
hicka korv (hacks korv) eller
bulka kött (bullets kött)

"Om det var betensurt, så
var det inte sagt, att de fick det
bättre, om de körde mjölke"
(om de va betensurt så va
de inte säkt, att de fick ett
bättre, om de gjöds mjölke): åker.

"Höstsädden efter gammalt vel var vist den 18 augusti. Då skulle de så råga med gammalt utsäde, och kom de fram till den 20, då skulle de ha nytta." (höstsädden eter gärnst de va vist den åstonds augusti. da skulle de så råga med gärnst utsäde, a kom de fram te den jungsonds, da skulle de ha nytta).

Säckarna ställdes var som helst på åkern eller på renarna eller kunde stå kvar på vagnen, då det var lättare att friflytta dem, om så behövdes.

"Läroren det skulle vara någon, som var kästknunnig" (så sy de skulle va man som va kästknunnig). Han hade en säckkappa (så jäps, t.)

fri en eller två händer. Det var ej
något särskildt namn på skippans
ram. "Det var spingal spröt (till
ram) och så en bötön" (då va
spingal spröt a så en bötön).
Man hade en särem (särem, f.),
som lades över axeln och medels sä-
krooken (säkerökon, m.) fästes vid
skippans kant. Hur fäste man
skippans, om man sådde med
båda händerna? "Det fick lov
att vara dubbelremmar så
den kunde selas på." (då fick
lov a vara dubbelremmar så den
kunns selas på).

En medhjälpare, som kom och
fynde på hade man i regel. "Och
det var ju inget trevligt knog,

den som hade den uppgiften."

(a da va ju nyst trövit kyög,
dan som hade den uppifla).

Läringsmaskiner, sämskines
(sämajiner, m.) började användas
i socknen i början av 1890-talet.

"Och så skulle det fjärijas då"
(a sa skulle da fjäryss da),
d. v. s. när man sadde fri hand.

Man säne upp stakar (utan sär-
skilt namn) fri att ha ögonmärke
att gå efter, när man "fjärijade".

Man hade en särskild brakrook,
pännummande om en lång bandyklubb,
att fjärija med. Den kallades också
fjärijkrooken (fjärykrooken, m.)
eller klubben (klöba, f.). Man
sköt den framför sig med den medre,

böjda delen mot marken och den
övre stödd mot högra axeln.

Den rand eller fäa, som därvid
uppstod, kallades fjärjrand

(fjärjran, f.) ~~Avståndet~~ ^{uttrycks} ~~av~~ ^{gränserna}
mellan två sådana ränder.

Kallades en fjärje (fjärje, m.)

Fläckar som av misstag läm-
nats obeskäddade mellan två fjärj-
ränder, "det var barnsölefläckar"
(det var barnsöfläckor). Någon
förklaring till namnet hade ej
meddel.

Fanns det något uttryck för att
beteckna, att man sätts två gånger
på samma ställe? "Det hörde
jag aldrig (annat, än dubbelsätt)
(det hörde jag äro en dubbelsätt)

"Man kunde sä i vårsä i höstsä,
som hade gått ut sig." (som kunn
sa i våsa i höstsa, som hade
gat ut sa). "Mycket var det ju,
att det var isbränna." (mykles
vä da ju, at da var isbräns)
"Det kunde bli snark på rågen
med." (da kunn bli snark på
rågen med), d. v. s. snömögel.

"De myllade med harv." (de
myllods med harv), i äldre
tid med myllkam (myllkam, m.)
men aldrig, såvitt medelt. viste,
med "kook"

"Vatten får os för att vleda vatten
från åkeren) Det kördes opp med
en ädel i höstsä." (vattenfår os
da gödes opp med en ädel i höstsa)

Man odlade mysket litet lin.
 "De hade bara något litet linland"
 / de hade bara något litet linland
 Men sådde rovor med butelj;
 ritade färor. "De drill-lade det
 med kroke, och åsen (mellan färor)
 krattade de, och så ritade de
 (mitte på åsen) med en haelka"
 / de drill-lät ma kroke, a
 åsen krattades de, a så ritades
 de ma e-häks)

Kroksträdgårdständer kallades för
kallgärdsländ (käl gärdsländ)
 eller kallgärdstappa (käl gärdstapp, f.)
 Ofta låg de i kanten av en åker
 i närheten av gården. Den benäm-
 ningen användes ej nu.

Kälrotter (käl rötter, o. p. r.)

eller, som man för oftast sade, rotkål (rötkål, m.) såddes i regel och gullrives.

Pätta päron (sats päron) var det vanliga uttrycket för 'sätta potatis'. Man sätte i varannan föra, och efteråt sladdade man.

På sedan 'kupa' potatisen kallades, att stuka päron (stukas päron) Läppäron (sät päron).

Tistel i säden brukade man dra upp för hand.

"De luckerade opp med en lätt-harv" (de luckerades öp med en tät harv), om häftigt regn plöstat till jorden.

Meddelare: f. hemmansägaren Helge Nilsson, Granstorp, Horn, född 1889 i Kristineberg, Horn
Horn: juli 1943. Per Aggemark